

Hizmet İyileştirme Bölgeleri: Türk Yerel Yönetim Sisteminde Uygulama Sorunları

Business Improvement Districts: Problems of Compatibility with the Turkish Local Government System

Göktuğ Morçöl

Hamza Al

Özet

Kuzey Amerika’da ortaya çıkıp Avrupa’ya yayılan Hizmet İyileştirme Bölgelerinin (HİB’ler) tanımı, ortaya çıkış nedenleri, işlevleri, örgütlenme biçimleri, sorunları ve de Türkiye’ye uygulanabilirliklerinin tartışıldığı çalışmanın tezleri HİB’lerin Türkiye’deki bazı yerel sorunların çözümüne katkıda bulunabilecekleri, bunların Türk yönetim geleneklerine aykırı olmadıkları ve Türk mevzuatına uyum sağlayabilecekleridir. HİB’lerin, Türkiye’nin Ahilik gelenekleri yansira mevcut Anayasa ve Belediyeler yasası ile uyumlu oldukları gösterilmektedir. Organize Sanayi Bölgelerinin yasal çerçevesinin ve bunlardan edinilen deneyimlerin gelecekte çıkarılabilecek bir HİB çerçevesi için önemli kaynaklar olduğu vurgulanmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri’nin deneyimlerine gönderme yapılarak, Türkiye’de gelecekte çıkarılabilecek bir HİB yasasının dikkate alınması gereken konular tartışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Hizmet İyileştirme Bölgeleri, Yerel Katılım, Yerel Kalkınma

Prof. Dr., Pennsylvania State University, gxm27@psu.edu

Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü, al@sakarya.edu.tr

Bu makale iThenticate sistemi tarafından taranmıştır.

Abstract

The aim of this paper is to introduce business improvement districts (BIDs) to the Turkish local government literature. A definition of BIDs is presented and their history, functions, and organizational forms are discussed. It is argued that BIDs can help solve some of the local and urban problems in Turkey and that they are compatible with the Turkish administrative traditions and legal structure. The participatory practices of BIDs are compatible with the ancient guild traditions of Turkey. It is shown that legal frameworks of BIDs are compatible with the Turkish Constitution and the General Law of Municipalities. The current legal framework of the organized industrial zones can be used as a reference frame when drafting a possible future BID enabling legislation for Turkey. The key lessons learned from the BID experiences in the United States are discussed to help solve potential future problems with BIDs in Turkey.

Keywords: *Business Improvement Districts, Local Participation, Local Development*

Giriş

Son yıllarda Amerika Birleşik Devletleri, Kanada, İngiltere, Almanya, İrlanda, Hollanda ve Güney Afrika'nın birçok kent merkezlerinde dik-kat çeken bir gelişme oldu. Yirminci yüzyılın ortalarından başlayarak, çeşitli nedenlerle ekonomik olarak gerileyen bu bölgelerde, son 20-30 yılda gözle görülür iyileşmeler oldu. Kent yaşamında önemli rolleri olan merkezi ticari bölgelerinin yeniden canlanması, sadece oralandaki iş sahiplerini değil, kentte yaşayanların genel yararlarını da etkilemekte. Bu değişime Türkiye'nin henüz yabancı olduğu hizmet iyileştirme bölgeleri –HİB (business improvement districts-BID) diye bilinen yerel yönetim modeli öncülük etmekte.¹

Dünyadaki HİB'ler konusundaki araştırmalar henüz kapsayıcı olmasa da, mevcut araştırmalar bazı genellemeler yapılmasına ve sonuçlar çıkarılmasına imkân vermektedir. HİB'lerin ilk kez nerede ve ne zaman ortaya çıktıkları konusu tartışmalıdır. Hoyt (2008), Kanada'nın Toronto kentinde 1969 yılında kurulan "West Bloor Village Business Improvement Area"nın ilk HİB olduğunu öne sürmektedir. Bir başka araştırma ise ABD'nin Nevada eyaletinde 1961 de kurulan "Incline Village General Improvement District"nin ilk HİB olduğunu öne sürmektedir. Araştırmacılar HİBlerin ABD ve Kanada'da sayılarının son 20-30 hızla arttığı ve 1990'ların başından itibaren diğer ülkelere de hızla yayıldıklarını gözlemişlerdir (Blackwell, 2008; Hoyt, 2008; Mitchell, 2008; Morçöl vd., 2008; Radcliffe ve Ryan, 2008). ABD'deki HİB'lerin sayısı 1990'larda yaklaşık olarak 400 iken (Mitchell, 2001), bu sayı 2010 da 1000'e yükselmiştir (Becker vd., 2011). Son verilere göre Toronto'da 73, New York şehrinde 67 ve Los Angeles'ta 39 HİB bulunmaktadır (toronto-bia.com, 2002; nyc.gov, 2002; cityclerk.lacity.org, 2002). HİB'ler ile son on yılda tanışan Londra'da ise bu sayı 25'dir (london.gov.uk, 2012).

1 Amerika Birleşik Devletleri'nde genellikle "Business Improvement District" olarak anılan bu kuruluşlara "Community Benefit Districts", "Enhanced Municipal Service Districts", "Neighborhood Improvement Districts", "Special Services Districts" gibi adlar da verilmiştir. Bu yazıda kullanılan "Hizmet İyileştirme Bölgeleri" (HİBler) terimi orijinalinin tam bir tercümesi olmasa da, kavramın içeriğini daha iyi yansıtmaktadır. Bu adın kullanılmasını bize öneren Adnan Arif Almeman'a teşekkürlerimizi burada vurgulamak istiyoruz.

HİB'lerin sayılarının Kuzey Amerika'da hızla artması ve Avrupa ve Güney Afrika'da hızla yaygınlaşmaları, bunların yerel yönetimler alanında dikkate alınmasını gerektirmektedir. Nitekim HİB'ler konusunda ABD ve Avrupa'da gittikçe genişleyen bir akademik yazın vardır. Bu yazıda atıfta bulunduğumuz makale ve kitaplar bu yazının bir örneğidir. Türkiye bağlamında da bu konunun tartışılması bu ülkedeki yerel yönetimlerin gelecekteki yapılanmaları konusundaki tartışmalara katkıda bulunabilir.

Bu yazıda HİB'lerin tanımı, ortaya çıkış nedenleri, işlevleri, örgütlenme biçimleri ve sorunları ele alınacak ve de Türkiye'ye uygulanabilirlikleri tartışılacaktır. Yazının temel tezleri HİB'lerin Türkiye'deki bazı yerel sorunların çözümüne katkı sunabilecek mekanizmalar oldukları ve ilk bakışta Türk yönetim sistemine yabancı gibi görünseler de, Türkiye yönetim geleneklerine aykırı olmadıkları ve mevzuata uyum sağlayabilecekleridir.

Hizmet İyileştirme Bölgelerinin Tanımı

Yapılarının ve işlevlerinin çok çeşitlilik göstermesi ve zaman içinde evrime uğramış olmaları nedenleriyle, HİB'lerin herkes tarafından kabul edilen ortak bir tanımı bulunmamaktadır. Bununla birlikte, HİB yazınındaki tartışmalardan genel bir tanım çıkarmak mümkündür. HİB'ler "önceden belirlenmiş kentsel alanlara, toplanan ek vergiler karşılığında sınırlı sayıda kamu hizmeti götürmek üzere oluşturulmuş kurumsal biçimlenmeler" olarak tanımlanabilir. Bu tanımın oldukça soyut ve genel olduğu ortadadır. Fakat bunların yapıları ve işlevlerindeki çeşitlilik başlangıç olarak böyle genel bir tanımlamayı gerekli kılmaktadır.

Bu tanımın içinde açıklanması gereken ögeler bulunmaktadır. Bunlardan ilki bazı kentsel alanların hizmet götürmek için belirlenmiş olması, ikincisi bu hizmetlerin sınırlı sayıda olması, üçüncüsü bu hizmetler için ek vergiler toplanması, dördüncüsü bu alanlara hizmetin kimin tarafından götürüldüğü konusu, beşincisi ise bu yapılanmaların oluşumuna kimin ve ne biçimde karar verdiğidir.

Bu ögeleri tek tek irdelemeden önce şunu belirtmek gerekir ki, bir HİB'in kurulabilmesi için öncelikle bir çerçeve yasaya ihtiyaç vardır. Bu çerçeve yasa ülkelerin genel yönetim yapısına göre ya ulusal yasama organı tarafından, ya da eyaletlerin yasam organları tarafından

çıkarılmaktadır. Örneğin, İrlanda ve Hollanda gibi üniter devletlerde birer ulusal çerçeve yasası bulunurken (oireachtas.ie, 2012; biz-nl.nl, 2012), ABD, Kanada ve Almanya gibi federal devletlerde bu yasalar her eyalet için ayrıca çıkarılmaktadır. Birleşik Krallık'ta İngiltere ve Galler için ortak bir çerçeve yasa vardır; özel bir statüsü olan İskoçya ise ayrı bir yasa çıkarmıştır (Blackwell, 2008). Ülkelerin ve eyaletlerin yönetim gelenekleri bu çerçeve yasaları şekillendirmektedir. Örneğin, Almanya'da her eyaletin (lander) ayrı bir çerçeve yasası olmakla birlikte, bu yasalar arasında çok az farklılıklar bulunmaktadır (Vollmer, 2011). ABD'de ise eyaletlerin çerçeve yasalarında pek çok benzerlik ve farklılık bir arada bulunmaktadır (Briffault, 1999). ABD'deki köklü yerel özerklik ve kendi kuralını koyma (home rule) gelenekleri bu eyaletlerin yasaları arasında kimi farklılıklar ortaya çıkmasına yol açmıştır (Janiskee, 2010). Ancak son araştırmalar bu ülkedeki yasalar arasında da bir kurumsal benzeşme (institutional isomorphism) süreci yaşandığını göstermektedir. HİBlerin Avrupa ülkelerindeki uygulamalarında ABD'deki yasaların referans çerçevesi olarak alındıkları bilinmekte (Blackwell, 2008; Vollmer, 2011) ve bu durum HİB'lerin tanımlanmasında ABD'deki yasaların ana kaynaklar olarak kullanılabilmesine imkân vermektedir. Yukarıdaki sunduğumuz HİB tanımı ABD yasaları üzerine yapılan çalışmalardan çıkarılmıştır, fakat Avrupa ülkelerindeki uygulamaları da geniş ölçüde temsil etmektedir. Bu tanım HİB uygulamalarının ülkeler ve eyaletler arasındaki farklılıklarını (örneğin HİB'lerin yönetim biçimlerindeki farklılıkları) içermemektedir.

Bu HİB tanımındaki ilk önemli öge hizmet götürülecek kentsel alanların saptanmasıdır. Bu alanlar, ilgili yerel yönetimlerin kararları ile "Hizmet İyileştirme Bölgesi" (HİB) olarak tanımlanmaktadır. Tanımlanan alanlar genellikle kent merkezlerindeki alışveriş bölgeleri olsalar da, yasalar, yerleşim yerlerinin (mahallelerin), kültürel etkinliklerin yoğun olduğu alanların ("museum districts" gibi) ve sanayi bölgelerinin de HİB olarak tanımlanmasına olanak tanımaktadır.

İkinci önemli öge saptanan bölgeye götürülecek hizmetlerin sınırlı oluşudur. Genellikle bunlar cadde ve sokakların temizliği, çevre düzenlemesi ve güvenlik hizmetlerinin iyileştirilmesi gibi hizmetlerdir. Aşağıda daha ayrıntılı olarak ele alınacağı gibi, bazı büyük HİB'lerde diğer ek kamusal hizmetler de bu alanlara götürülebilmektedir.

Üçüncü öge bu hizmetlerin ek vergiler karşılığında götürülmesidir. Ek hizmetler için toplanan paraların “ek vergi” mi, yoksa “katılım payı” mı oldukları hukuk yazımında tartışma konusudur (Briffault, 1999). Önemli olan nokta ek hizmetler için ek ödenti toplanması ilkesidir. Buna kimin ve ne biçimde karar vereceği konusuna aşağıda dönülecektir.

Dördüncü öge belirlenen alanlara ek hizmetin kimin tarafından götürüldüğüdür. Bazı belediyeler bu hizmetleri doğrudan götürmekte, ama çoğu uygulamada HİB’ler için özerk kamusal ya da yarı-kamusal örgütler kurulmaktadır. Şunu da belirtmek gerekir ki yazında “Hizmet İyileştirme Bölgesi” teriminin kimi zaman ek hizmetlerin götürüldüğü “alan” olarak, kimi zaman da bu alanlara hizmetleri götüren “kuruluş” olarak kullanılması anlam kaymalarına yol açmaktadır. Biz bu yazıda HİB kavramını hizmetlerin götürüldüğü alan anlamında kullanıyoruz.

HİB’lerin tanımında beşinci önemli öge bu yapılanmalara (ek vergi toplanmasına ve bir HİB’e hangi kuruluşun ek hizmet götüreceğine) kimin ve ne biçimde karar verdiğidir. Bu karar mekanizmaları ABD’de bir eyaletten diğerine farklılık gösterse de, şu genelleme yapılabilir: HİB’lerin kuruluş ve yönetilmelerinde gönüllülük ve zorunluluk ilkeleri birlikte uygulanmaktadır. Bir HİB’in kurulması o bölgedeki mülk sahipleri ve yerel yönetim organlarının (belediye meclisi ve belediye başkanı) ortak kararının sonucunda olmaktadır. Bir kez HİB kurulduktan sonra bölgedeki tüm mülk sahipleri saptanan vergiyi (ya da katılım payını) ödemek zorunda kalmaktadır. Yine mülk sahiplerinin ve yerel yönetim organlarının ortak kararları ile bir HİB ortadan kaldırılabilmektedir. Bu konunun ayrıntıları aşağıda tartışılacaktır.

Hizmet İyileştirme Bölgelerinin Ortaya Çıkışı

HİB’lerin ortaya çıkış nedenlerinin başında Kuzey Amerika ve Avrupa’daki kent merkezlerinin karşılaştıkları ekonomik zorluklar ve bunların kent yönetimlerinde yarattığı sıkıntılar gelmektedir. Özellikle 1950’lerden başlayarak Kuzey Amerika ve Avrupa’daki kimi kent merkezlerinin banliyöler karşısında nüfus kaybettikleri ve buna bağlı olarak buralardaki işyerlerinin müşteri kaybına uğradıkları görülmektedir. Bu durum, belediyelerin gelir kaybına uğramasına ve yerel hizmetlerin aksamasına da yol açmıştır. Bu durum karşısında belediyeler ve buralardaki iş sahipleri, ortak çözüm arayışına girmişlerdir. Özel-

likle 1980'lerde Amerika'da Reagan yönetiminin, federal hükümetin yerel yönetimlere yardımlarını önemli ölçüde azaltması, belediyeleri farklı mali kaynaklar ve yöntemler aramaya itmiştir (Caraley, 1992). Bu arayışların sonucunda belediyeler, kar-amaçlı ya da kar-amaçsız kuruluşlarla işbirliği yapmaya ya da kimi hizmet sunumlarını bu türden kuruluşlara devretmeye yönelmişlerdir. Bu arayışlarda bulunan çözümlerden biri de HİB'lerdir (Morçöl ve Zimmermann, 2008a). HİB'ler, çoğunlukla ekonomik gerileme yaşayan kent merkezlerinde kurulsalar da, banliyölerde de kuruldukları görülmektedir. Bu da HİB'lerin sadece merkezi ticari bölgelerin yeniden ekonomik olarak canlandırılmasının bir aracı olmaktan öte işlevler gördüklerini göstermektedir. Banliyölerdeki HİB'ler, genellikle oralardaki hizmet standartlarının yükseltilmesine yönelik amaçlarla kurulmaktadır.²

HİB'lerin bu kısa tarihçesinin yanı sıra, ortaya çıktıkları yerel yönetim geleneklerinin de anlaşılmasında yarar vardır. HİB'lerin kurumsal yapılarının kökleri Kuzey Amerika'nın ve kimi Avrupa ülkelerinin yerel yönetim geleneklerinde bulunabilir. Briffault (1999), bu konuda temel başvuru kaynağı olarak nitelenen çalışmasında, HİB'lerin Amerikan yerel yönetim geleneğindeki "özel amaçlı vergilendirme bölgeleri" (special assessment districts) ile "özerk ve özel amaçlı bölgeler" (independent special districts/special purpose districts) geleneklerinin 20. yüzyıl koşullarındaki bir sentezi olduğunu ileri sürmektedir. Ona göre, HİB'ler "kendi kendini vergilendirme" ilkesini özel amaçlı vergilendirme bölgelerinden, "özerk yönetim" ilkesini ise özel amaçlı bölge yönetimlerinden almışlardır.

Özel amaçlı vergilendirme bölgeleri 19. yüzyılın başlarında ortaya çıkmıştır. Bu bölgelerdeki mülk sahipleri kendi iradeleriyle ek vergi ödeyerek belediyelerin bu bölgelere ek hizmetler getirmelerini sağlamışlardır. Özel amaçlı bölge yönetimlerinin tarihi ise daha gerilere gitmektedir. Foster'a göre (1997), henüz Amerika'nın bir İngiliz sö-

2 Örneğin, Atlanta'nın banliyölerinden Cumberland alışveriş bölgesindeki aşırı talebin yarattığı trafik sıkışıklığı önemli bir sorun olarak ortaya çıkmış, buna karşılık 1988 yılında Cumberland Community Improvement District (CCID) kurulmuştur. CCID yönetimi bölgedeki trafiğin iyileştirilmesi için yeni yol yapımı ve yolların iyileştirilmesi amacıyla eyaletin ulaşım bakanlığıyla ve yerel yönetimle işbirliği yapmış, toplu taşıma araçları işletmeye başlamış ve yeni kaldırımlar inşa etmiştir (Morçöl ve Zimmermann, 2008b).

mürgesi olduğu dönemlerde, yerel yönetimler kanal, yol, köprü yapımı gibi işler için özel ya da yarı-kamusal şirketleri görevlendirmişlerdi. Bu şirketler sonraki yüzyıllarda giderek kurumsallaşmışlar ve özellikle 20. yüzyılda pek çok alanda yerel ve bölgesel hizmetleri sunmaya başlamışlardır.

Özerk ve özel amaçlı bölge yönetimlerinin pek çok çeşidi olmakla birlikte, bunların ortak özellikleri sundukları hizmetlerinin masraflarını genellikle hizmetler karşılığında toplanan ödentiler, kamu tahvilleri ve kısmen de vergiler ile karşılamalarıdır. Bunların yönetim kurullarının üyeleri genellikle belediyeler ya da eyalet hükümetleri tarafından atanmakla birlikte, bir kez atandıktan sonra özerk olarak çalışmaktadırlar.

Özel amaçlı vergilendirme bölgeler ve özerk ve özel amaçlı bölgeler Amerikan yönetim geleneğinin parçaları olmakla birlikte, daha genel anlamda yerinden ve katılımcı yönetimin kökenlerini Ortaçağ Avrupa kentlerinde bulmak mümkündür. Kurumsallaşmış özerk yapılarıyla ve vergi toplama ve yargılama yetkileriyle Ortaçağ Avrupa kentleri yerinden yönetimin ilk önemli örnekleri arasındadır. Bu çağda kentlerin yerinden, katılımcı ve demokratik yönetimlerinin çeşitli biçimlerinin ortaya çıktığı ve bu biçimlerin merkeziyetçi ve otoriter biçimler ile zaman zaman yer değiştirdiği ve bazen de bunların iç içe geçtikleri görülmektedir (Mumford, 1989).³ Bugün merkezi yönetimler tarafından yürütülen birçok hizmet o dönemde kent yönetimlerinin sorumluluğundaydı.

Hizmet İyileştirme Bölgelerinin Kuruluş ve Örgütlenme Biçimleri

Daha önce değindiğimiz gibi, bir HİB'in kurulabilmesi için öncelikle bir çerçeve yasa gerekmektedir. Çerçeve yasalar, federal sistemle yönetilen ülkelerde eyaletlerde, üniter sistemlerde ise ulusal düzeyde çıkarılmaktadır. Bu çerçeve yasalar HİB'lerin kuruluş süreçleri ile

3 Coğrafi yapısı nedeniyle sürekli su taşkınlıklarına maruz kalan Hollanda'da bugün halen varlıklarını sürdüren özerk su yönetimlerinin (waterschappen/hooogheemraadschappen) kökenleri 13. yüzyıla kadar gitmektedir. Özerk su yönetimleri vergi toplama yetkileri ve kendi kendilerini yönetme kapasite ve gelenekleri ile HİB'lere benzerlikler göstermektedir. Özel su yönetimlerinin sayısı 19. yüzyılının ortasında 3.500'a çıkmış iken, modern dönemdeki merkezileşme eğilimleriyle birlikte bugün bu sayı 25'e kadar düşmüştür (Lazaroms ve Poos, 2004).

sona erdiriliş prosedürlerini ve yönetim biçimlerini tanımlamaktadır. Farklı ülkeler ve eyaletlerdeki HİB'lerin ortak özelliği bunların yasalarla belirlenen süreler için kurulması, bu sürelerin sonunda yeniden gözden geçirilmeleri ve uygun bulunursa varlıklarının devam etmesidir. Bu süreler konusunda ABD'nin eyaletleri arasında farklılıklar vardır: Maryland'de 3 yıl, Georgia'da 5 yıl, California ve Montana'da 10 yıl, Delaware'de 30 yıl. Kimi eyaletlerde (Arkansas ve Colorado) ise, varlıklarına yönelik itiraz olmadığı sürece ve mülk sahiplerinin referandumu ya da belediyenin kararı ile ortadan kaldırılmadıkları sürece, HİB'lerin varlıklarını sürdürmeleri öngörülmüştür.

Yapıları ve işleyişleri çok farklılık gösterse de, HİB'lerin kuruluşunda birtakım ortak kurallar bulunmaktadır. Bir HİB'in kurulabilmesi için önce bir grup mülk sahibinin ilgili belediyeye dilekçeyle başvurmasıyla gerekmektedir. Bu dilekçede, HİB olarak tanımlanmak istenilen bölgenin planı, ne gibi ek hizmetler sunulacağı ve toplanılacak ek katılım payı belirtilmektedir. Bundan sonra, genellikle birkaç yıl süren bir süreç başlamaktadır. Bir HİB'in hayat bulabilmesi için bölgedeki mülk sahiplerinin (Kanada'da ayrıca işletme sahiplerinin de) çoğunluğunun HİB'in varlığını ve kurallarını kabul etmesi, ya da en azından karşı çıkmaması gerekmektedir.

Çerçeve yasalar, HİB'lerin kuruluş süreçlerinde bir dizi tanıtım ve tartışma toplantısı yapılmasını öngörmektedir. Bu toplantılar sonucunda bir referandum düzenlenmekte, bu referandumda eğer çoğunluk HİB çerçeve yasasında öngörülen kurallara göre onay verirse, ya da itiraz etmezse, referandum sonuçları belediye meclisine sunulmaktadır. Referandum sonuçları belediye meclisi ve belediye başkanı tarafından onayladığı takdirde, HİB kurulmuş olmaktadır. Yasaların öngördüğü çoğunluk tarafından onaylanma ilkesi, eyaletten eyalete ya da ülkeden ülkeye değişmektedir. Örneğin ABD'nin Georgia eyaletinde bir HİB'in kurulabilmesi için hem mülk sahiplerinin % 50'den fazlasının HİB'in kuruluşunu onaylaması, hem de bu onaylayan mülk sahiplerinin toplam mal varlıklarının, tanımlanan bölgedeki mal varlığının %75'inden fazlası olması gerekmektedir (Morçöl ve Zimmermann, 2008b). Pennsylvania'da ise HİB'lerin kuruluşlarında "çoğunluğun karşı oy kullanmaması" ilkesi geçerlidir. Buna göre, referanduma katılım ne oranda olursa olsun, toplam mülk sahiplerinin %50 den fazlası karşı oy kullanmadığı sürece, HİB kabul edilmiş sayılmakta ve sonuç,

onaylanmak üzere belediye meclisine gönderilmektedir (Morçöl ve Patrick, 2008).

Fakat belediye meclisi ya da belediye başkanı, referandum sonucuyla bağlı değildir; referandum sonucunu onaylamayarak HİB'in kuruluşunu engelleyebilecekleri gibi, kurulmuş bir HİB'i lağvedebilirler. Fakat bu lağvetme yetkisi çok nadir olarak kullanılmaktadır. Genellikle belediyeler, HİB'lerin kuruluşunu desteklemekte hatta belediye başkanları kuruluş süreçlerinde önderlik etmektedirler. HİB'lerin kuruluş süreçleri genellikle 3-4 yıl sürmektedir. Bunun nedeni, o bölgenin mülk sahiplerini ek vergi vermeye ikna etmenin uzun bir süreyi gerekli kılmasıdır. Mülk sahiplerinin ödeyecekleri vergilerin kendilerine kazanç getireceğine ikna olmaları gerekmektedir. Bu nedenle HİB'lerin kuruluş süreçlerinde önderlik yeteneklerinin, ikili insan ilişkilerinin ve politik manevraların önemli olduğu gözlenmektedir (Morçöl ve Patrick, 2008).

Ülkeden ülkeye, eyaletten eyalete ve kentten kente farklılık gösteren HİB'lerin örgütlenme biçimleri zaman içinde de değişime uğramıştır. Farklı zamanlarda, farklı bölgelerde ve farklı amaçlar için ortaya çıkmaları ve zamanla ihtiyaçların değişmesi, HİB'lerin örgütsel yapılarını ve yönetim biçimlerini şekillendirmiştir. Bu farklı örgütsel yapılar, Birtakım olumlu ve olumsuz sonuçlara yol açmaktadır. Yapıların bu farklılaşmalar, HİB'lerin yerel koşullara uyum sağlamalarında önemli bir avantaj olarak ortaya çıkmaktadır. Diğer taraftan bu farklılıklar, HİB araştırmalarında ortak kavramlar kullanılmasını güçleştirmektedir. Justice ve Skelcher (2009) HİB'lerin aralarındaki çeşitliliklere rağmen bir "ideal tip HİB" tanımlanabileceğini ileri sürmektedirler. Öte yandan araştırmalar ABD'de üç tip HİB'in bulunduğunu ortaya koymaktadır. Bunlar (1) belediyeler tarafından yönetilen HİB'ler, (2) özerk kamu kuruluşları tarafından yönetilen HİB'ler ve (3) kâr gözetmeyen (nonprofit) kuruluşlar tarafından yönetilen HİB'lerdir.

Doğrudan belediyeler tarafından yönetilen HİB'lerde belediye, toplanan katılım payları (vergiler) karşılığında doğrudan ek hizmet götürmektedir. Bu modelde genellikle mülk sahipleri arasından belediye tarafından seçilen bir "danışma kurulu" atanmaktadır. Bu model, tarihsel olarak ABD'deki HİB'lerin ilk modeli olarak ortaya çıkmıştır. İlk uygulamaları 1950'lere kadar giden bu model, yavaş yavaş yerini diğer iki modele bırakmaktadır. Ancak ABD'nin bazı eyaletlerinde, özellikle

mülk sahiplerinin mali gücünün kısıtlı olduğu bazı yoksul mahallelerin ticaret merkezlerinde, uygulandığı görülmektedir.

Özerk kamu kuruluşları tarafından yönetilen hizmet iyileştirme bölgeleri modelinde, bu tür kuruluşların yönetim kurulu üyeleri belediyeler tarafından atanmakta veya tanımlanmış bölgedeki mülk sahipleri tarafından seçilmektedir. Yönetim kurullarında genellikle belediyelerin bir ya da iki temsilcisi bulunmaktadır. Bu HİB yönetim modelinin ABD’de çeşitli biçimleri vardır. Bu modelde çoğunlukla yönetim kurulu üyelerinin atanması kuralı uygulanmakla birlikte, seçimle gelmelerinin örnekleri de vardır. Pennsylvania eyaletinde HİB’lerin kuruluşlarına önyak olanlar bunu tercih ettiklerinde yönetim kurulu üyelerinin tamamı belediye meclisi ve başkanın ortak kararı ile saptanmakla birlikte, çoğu örnekte meclis ve başkan mülk sahiplerinin kendi aralarından gayri resmi olarak seçtikleri adayları onaylamaktadır (Morçöl ve Patrick 2008). Georgia eyaletinde ise HİB yönetim kurulu üyelerinin tamamına yakını mülk sahipleri tarafından ve mülk sahipleri arasından seçilmekte, bir ya da iki üye ise belediyeler tarafından atanmaktadır. Bu secimde mülkün değerine göre ağırlık oy kullanma kuralı uygulanmaktadır (Morçöl ve Zimmermann 2008b).⁴

Kâr gözetmeyen kuruluşlar (nonprofit corporations) tarafından yönetilen hizmet iyileştirme bölgeleri modelinin uygulamaları özellikle 1990’lardan bu yana artmıştır. Örneğin Alabama ve New York’taki yasalar HİB’lerin kâr gözetmeyen kuruluşlar tarafından yönetilmelerini öngörmekte, Pennsylvania’daki en son yasa ise bunu bir seçenek olarak sunmaktadır. İrlanda ve İskoçya’da 2006’da kabul edilen yasalar da bu modele uygun düzenlemeler içermektedir. Bu modelde yönetim kurulu üyelerinin nasıl seçileceği ya da atanacağı her eyaletin kendi yasalarınınca belirlenmektedir. Bu konudaki genel kural üyelerin en azından

4 Bu yönetim kurulu üyeleri için ağırlıklı oy kullanma kuralının anayasa ve diğer yasalara uygunluğu tartışmalıdır. Briffault (1999) bu kuralın her kişinin tek oy sahibi olması ilkesine aykırı olduğunu vurgulamaktadır. Briffault ayrıca mahkemelerin zaman içinde bu konuda verdikleri kararlarını da anmakta ve kimi mahkemelerin bu kuralı geçerli bulmalarının nedeninin HİB’lerin “özel amaçlı ve sınırlı sayıda işlevleri olan kuruluşlar” olarak sınıflamaları olduğunu söylemektedir. Yukarıda belirtildiği gibi, en azından bazı büyük HİB’leri yöneten kuruluşların işlevleri genişlemiş ve bunlar neredeyse birer belediye gibi çalışmaya başlamışlardır. Bunun yarattığı yasal sorunlar henüz çözülmuş değildir.

çoğunluğunun tanımlanmış bölgedeki mülk sahiplerinden seçilmesidir. Kimi eyaletlerin yasalarında daha özel hükümler bulunmaktadır. Örneğin Alabama'nın çerçeve yasası yönetim kurulu üyelerini büyük mülk sahipleri, küçük mülk sahipleri şeklinde gruplara ayırmış ve her gruptan orantılı olarak üye seçilmesi koşulunu getirmiştir.

ABD'deki bazı HİB uygulamalarında, belediye tarafından kurulan kâr gözetmeyen bir "üst örgüt" ("umbrella organization"), birkaç HİB'in yönetimini üstlenebilmektedir. Bu durum özellikle mali güçleri yeterli olmayan HİB yönetimlerini desteklemek için geliştirilmiştir. Örneğin, ABD'nin California eyaletindeki San Diego Belediyesi, HİB'lerin yönetimlerine yardımcı olmak üzere "San Diego BID Council" (SDBIDC) adlı bir üst örgüt oluşturmuştur. San Diego'daki her HİB'in ayrı bir yönetim kurulu olsa da, SBIDC hizmetlerin yürütülmesinde ve personel yönetimi ve muhasebe gibi konularda HİB yönetimlerine yardımcı olmaktadır (Stokes, 2008). New York Belediyesi de, oluşturduğu bir birim aracılığıyla ("Small Business Services"), HİB'lerin kurulmalarına ve yönetilmelerine yardımcı olmaktadır (nyc.gov, 2012).

Hizmet İyileştirme Bölgelerinin İşlevleri

Yukarıdaki bilgilerden de anlaşılacağı üzere, kuruldukları bölgenin ekonomik gelişmesine katkıda bulunmak HİB'lerin başlıca kuruluş amaçlarından birisidir. Özellikle alışveriş bölgelerinde kaybedilen müşterileri yeniden kazanmak ya da yeni müşteri çekmek için bu bölgelerin çekici hale getirilmesi, HİB yöneticilerin öncelikleri arasındadır. Bu amaçla HİB yönetimleri cadde ve kaldırımların temizlenmesi, sokakların aydınlatılması, kent mobilyalarının yerleştirilmesi ve yeşil alanların düzenlenmesi gibi işlevler üstlenmişlerdir. Ayrıca pek çok HİB yönetimi bölgeye gelenlerin güvenliğini sağlamak ve tarihi ve turistik amaçlarla gelen ziyaretçilere yardımcı olmak ve yol göstermek için "elçiler" olarak adlandırılan personel çalıştırmaktadır. Çevre düzenlemesi, temizlik ve güvenlik hizmetleri, HİB'lerin ortaya çıktıklarından beri temel işlevleri olmakla birlikte, zamanla bu kuruluşların başka işlevler de üstlenmeye başladıkları görülmektedir (Briffault, 1999; Mitchell 2001; Morçöl ve Zimmermann, 2008a).

HİB yönetimlerinin işlevlerdeki bu genişleme, bunların nitelikleri konusundaki tartışmaları da alevlendirmektedir. Morçöl ve Zimmermann'ın (2008a) ortaya koydukları gibi, zamanla sadece HİB

yönetimlerinin işlevlerinin sayısı artmamış, aynı zamanda bunların nitelikleri de farklılaşmaya başlamıştır. Eskiden beri yürüttükleri geleneksel işlevlerinin yanı sıra, artan sayıda HİB yönetiminin, festivaller düzenlenmesi ve turistler için tanıcı broşürler ve haritaların basılıp dağıtılması gibi “pazarlama” işlevleri yürüttükleri de görülmektedir. Özellikle daha büyük bölgelerde kurulan ve daha zengin kaynakları olan HİB yönetimleri, bölgeye yeni sermaye çekilebilmek için belediyeleri emlak vergisi oranlarını düşürmeye ikna etmeye çalışmakta ve bankaları yeni işletmelere kredi vermeye ikna etme çalışmaları yürütmektedirler. Kimi HİB yönetimleri evsizlere ve işsiz gençlere yönelik sosyal hizmetler üstlenmektedir. Morçöl ve Zimmermann (2008a), HİB yönetimine açıkça yasalarla verilen veya bu yönetimlerin fiilen üstlendikleri bazı temel kamusal yetkilere dikkat çekmektedirler. Ekonomik kaynakları daha güçlü ve politik olarak daha çok saygınlığı olan kimi HİB yönetimleri, kamusal alanların fiziksel planlamasının yapılması ve bu alanların düzenlenmesi (örneğin sokak satıcılarının ve evsizlerin kontrol edilmesi ve yönlendirilmesi) gibi işlevleri de üstlenmektedirler. Çok az sayıda da olsa, kimi HİB yönetimlerinin (örneğin New York’taki Midtown Improvement District, Atlanta’daki Downtown Improvement District ve Philadelphia’daki Center City District mahalli mahkemelerin (community courts) kurulup işletilmelerine katkıda buldukları görülmektedir.

HİB yönetimlerinin işlevlerinin bu denli genişlemesi, Briffault (1999) ve Morçöl ve Zimmermann (2008a) gibi yazarların, bazı HİB’lerin “özel amaçlı bölgeler” olmaktan çıkıp “genel amaçlı yerel yönetimlere” dönüştükleri görüşünü öne sürmelerine yol açmıştır. Morçöl ve Zimmermann ‘in ve Morçöl ve Wolf’un (2010) ortaya koydukları gibi, HİB’ler sadece “yeni bir yerel yönetim biçimi” değildir. HİB olgusu aynı zamanda günümüz kamu yönetiminde “kamusal” ve “özel” kavramlarının iç içe geçtiğinin ve kavramların karmaşıklaştığının da bir göstergesidir.

Son on yıllarda sayılarının hızla artması ve birçok ülkeye yayılmış olmaları HİB’lerin başarılı olduklarının göstergeleri olarak sayılabilir. Bununla birlikte, her kurum gibi HİB’lerin de başarılı ve başarısız yönleri bulunmaktadır. HİB’lerin kuruluş amaçlarına ne denli ulaştıkları ve yarattıkları sorunlar üzerine yapılan araştırmaların iki önemli konuya odaklaştıkları görülmektedir. Birincisi, HİB’lerin özellikle kendi

bölgelerinin ekonomik gelişmelerine ve güvenliklerinin sağlanmasına gerçekten ne ölçüde katkı yaptıkları konusudur. İkincisi ise, HİB’lerin yukarıda özetlenen yönetim biçimlerinin “demokratik katılım” ve “hesap verilebilirlik” ilkelerine ne ölçüde uygun olduğudur.

HİB’lerin kuruldukları birçok kent merkezinde ticaretin canlandığına ilişkin bazı tekil örnekler verilmektedir. Ayrıca bu bölgelerdeki bazı göstergelerdeki gelişmeler HİB’lerin başarıları olarak gösterilmektedir. Bunlar arasında bölgelerdeki suç oranlarındaki azalmalar, bölgelerde oturanların sayılarındaki artışlar, emlak değerlerindeki yükselişler ve işyerlerinin doluluk oranlarındaki artışlar anılmaktadır (Houstoun, 2003).

Bu olumlu gelişmelerin en iyi örneklerinden biri olarak 1990 yılında kurulan Philadelphia’daki “Center City District (CCD)” gösterilmektedir (Houstoun, 2003). Bir diğeri ise New York’ta 1992’de kurulan “Times Square BID”dir. On yıllarca yoksullaşma ve yüksek suç oranlarıyla birlikte anılan Times Square’de, HİB’in kuruluşuyla birlikte suç oranlarında gözle görülür düşüşler, ziyaretçi sayısında artışlar, ekonomik varlıklar ile kira değerlerinde yükselişler görülmüştür. Times Square, 2010 yılında 39 milyona ulaşan ziyaretçi sayısı ile dünyada en fazla ziyaret edilen yerler arasına girmiştir. İş hacminde yüzde 80’lere, istihdamda ise yüzde 27’lere varan artışlar olduğu gözlenmektedir (timesquarenyc.org, 2012; Warner ve diğeri, 2002).

New York ve Philadelphia’ya ilişkin bu bilgiler önemli olmakla birlikte, HİB’lerin etkinlikleri üzerine genelleme yapabilmek için daha sistematik bilgilere ve akademik çalışmalara ihtiyaç vardır. Bu konuda sınırlı sayıda akademik araştırmalar yapılmıştır. Bunlar HİB’lerin temel işlevleri sayılan ekonomik gelişme ve güvenliğin sağlanması konuları üzerine yoğunlaşmıştır. Ellen, Schwartz ve Voicu’nun (2007) New York şehrindeki HİB’ler üzerine çalışması, bunların bölgelerindeki emlak değerlerinin artışında önemli rol oynadıklarını göstermiştir. Bu araştırmacılar, ayrıca büyük HİB’lerin bulunduğu bölgelerde emlak değerlerinin artışının daha yüksek olduğunu gözlemişlerdir.

Güvenliğe etkileri konusundaki araştırmalar, genellikle HİB’lerin, bölgelerindeki suç oranlarını düşürmede etkili olduklarını göstermektedir, ama bazı aykırı bulgular da vardır. Hoyt’un (2005) Philadelphia üzerine yaptığı çalışmada, 1999 ve 2002 yılları arasın-

da, HİB'lerin küçük ve büyük çaplı hırsızlık olaylarında azalmalara yol açtıklarını, ama daha ciddi suçların oranlarında bir farklılık yaratmadıklarını göstermiştir. Los Angeles'taki HİB'ler üzerine yapılan üç çalışmadan ikisi, HİB'lerin suç oranlarını azaltmada etkin olduklarını, biri ise azaltmadığını ortaya koymuştur. MacDonald, Bluthenthal Gollinelli, Kofner, Stokes, Sehgal, Terry ve Beletsky'nin (2009) çalışması, HİB'lerin buldukları bölgeler ile benzeri karşılaştırma bölgeleri arasında gençlerin şiddete maruz kalmaları bakımından bir fark olmadığını göstermiştir. Brooks'un (2008) ve Cook ve MacDonald'ın (2011) çalışmaları ise, HİB'lerin Los Angeles'ta suç oranlarının azalmasına katkıda bulduklarını göstermiştir.

HİB'lerin kuruluş amaçlarına ulaşmada, özellikle ekonomik değer yaratma ve suç oranlarını azaltma konularında kısmen de olsa başarılı oldukları söylenebilir. Ancak bazı araştırmacılar bunların başarılarının çok çeşitli faktörlere bağlı olduğunu vurgulayarak, HİB'lerin belediyeler ve daha üst yönetimler ile birlikte daha geniş bir yönetim sisteminin (governance networks) parçası olduklarını belirtmektedirler (Morçöl, 2010; Morçöl ve Wolf, 2010). Örneğin HİB'ler, bölge temizliğini belediyelerle, güvenliğini kent polisleriyle birlikte yapmak zorundadırlar. Bazı belediyelerin HİB yönetimleri ile birlikte çalışma konusunda oldukça olumlu tavır takındıkları ve HİB'lere önemli katkı yaptıkları görülmektedir. Ayrıca bölgedeki işyerlerinin mali güçleri ve nitelikleri de başarıyı etkileyen temel faktörler arasındadır. Özellikle daha güçlü firmaların ve büyük işletmelerin bulunduğu yerlerdeki HİB'lerin daha başarılı olduğu görülmektedir. HİB yönetimlerinin becerileri de önemli bir faktördür. HİB yöneticileri mülk sahiplerinin taleplerini dengelemenin ötesinde, başta belediye olmak üzere diğer kurum ve kuruluşlarla ilişkilerini başarılı bir şekilde yönetebildikleri ölçüde başarılı olmaktadır. Bu da politik ve yönetsel beceri gerektirmektedir. Özet olarak HİB'lerin başarılarının üç sacayağı olduğu söylenebilir: Belediyenin desteği, işyerlerinin mali gücü ve HİB yönetimin becerisi.

Hizmet İyileştirme Bölgelerine Yönelik Eleştiriler

HİB'lere yöneltilen eleştiriler “demokratik katılım” ve “hesap verebilirlik” (accountability) konularında yoğunlaşmaktadır. Demokratik katılım konusunda özellikle HİB'lerin kurulduğu ticari bölgelerdeki

konut sahiplerinin ve kiracıların durumu önemli bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Genel olarak HİB katılım payları, ticari mülklerin sahiplerinden alındığı için bu mülk sahipleri HİB'in kuruluşunda söz sahibi olmakta ve yönetim kuruluna seçilebilmektedir. Ancak HİB yönetimlerinin aldıkları kararlar (örneğin bir caddenin festival nedeni ile trafiğe kapatılması), konut sahipleri ve kiracıları da etkilemektedir. Bu nedenle konut sahiplerinin ve kiracıların karar verme mekanizmalarının dışarıda tutulması tartışma konusu olmaktadır. Bu sorunu aşmak için bazı eyaletler, örneğin Pennsylvania, konut sahiplerinin de vergilendirilip yönetimde söz sahibi olmalarına imkân tanıyan yasal düzenlemeler getirmiştir (Morçöl ve Patrick, 2008).

Diğer bir önemli eleştiri de, bazı HİB yönetimlerinin bölgelerindeki yoksulların ve evsizlerin haklarını ihlal ettiğidir. Bazı kent merkezlerinin ekonomik olarak gerilemeleri ve nüfus kaybı yaşamaları, buralarda yoksulların ve evsizlerin yoğunlaşmalarına yol açabilmektedir. Bir HİB'in oluşumuyla birlikte o bölgenin yeniden canlanması ve zamanla bölgedeki konutlara talebin artması, bölgede uzun zamandır yaşayan yoksullar ile daha varlıklı yeni konut sahipleri arasında gerilime yol açabilmektedir. HİB yöneticileri, varlıklı kişileri ve yatırımcıları bölgelerine çekebilmek amacıyla, evsizleri bölgeden uzaklaştırma çabasına girebilmektedirler. Örneğin New York'un Grand Central Station bölgesindeki HİB yönetimi, 1990larda bölgeyi daha güvenli hale getirmek amacıyla evsizleri barınaklarda kalmaya ikna etmeye çalışmış ve bazı evsizleri istihdam etmişti. Bu çabalar sonucunda 1995-1998 yılları arasında bölgede suç oranları yarı yarıya düştü; fakat HİB yönetiminin istihdam ettiği evsizleri düşük ücretle çalıştırdığı ve de zorla sokaklardan uzaklaştırmaya çalıştığı yönündeki iddialar üzerine, yıllarca süren tartışmalar ve mahkeme süreci yaşandı (Briffault, 1999).

Kamu yönetimin temel sorunlarından biri olan hesap verebilirlik konusunda HİB'ler, kuramda ve uygulamada önemli sorunlara yol açmaktadır. HİB'lerin karmaşık yapıları ve yönetimlerinin çok yönlü ilişkileri nedenleriyle, kimin kime hesap vermesi gerektiği ya da neyin hesabının verilmesi gerektiği kolayca cevaplanamayan sorulardır. Yukarıda da belirtildiği gibi, HİB yönetimlerinin tek başlarına değil, belediyeler, diğer yönetim birimleri ve bölgelerindeki özel kuruluşlar ile birlikte çalışmaları, yapılan işlerde kimin ne kadar sorumlu olduğunu karmaşıklştırmaktadır. Morçöl ve Wolf (2010) bu karmaşıklık

nedeniyle HİB yönetimlerinin yerel yönetim ağlarının (governance networks) ögeleri olarak düşünölmeleri gerektiğini ve hesap verebilirlik konusunda tek tek ögelerin değil ama bu ağların toplam çıktılarının değerlendirilmesi gerektiğini savunmaktadır. Bu durum yönetim ağları konusunda araştırma yapan başkalarının da önerdikleri bir yaklaşımdır (Kettl 2002; Salamon 2002). Yönetim ağlarında hesap verebilirlik konusu gelecekte daha ayrıntılı çalışmaları ve kavramlaştırmaları gerektiren bir konudur.

Hizmet İyileştirme Bölgelerinin Türkiye’de Uygulanabilirliği

HİB’lerin Türkiye bağlamında tartışılmasında üç konu dikkate alınmalıdır. Birincisi, HİB modelinin neden Türkiye için düşünölmeye gerektiği; ikincisi, eğer bu model Türkiye’de uygulanacak ise, bunların Türk yerel yönetim geleneklerine uygunluğu; üçüncüsü de, HİB’lerin mevzuata uygunluğu ya da nasıl uyum sağlayacağı konusudur. Kuşkusuz Kuzey Amerika, Avrupa ve Güney Afrika’da HİBleri ortaya çıkaran şartların Türkiye’de oluşup oluşmadığı tartışılmaya değer bir konudur. Genel olarak, küresel bir dünyada Türkiye’deki kentlerin sorunlarının diğer ölkelerden çok farklı olamayacağı söylenebilir. Kuzey Amerika ve Avrupa’nın kentlerindeki bazı sorunlar, gecikmeli de olsa, Türkiye’deki kentlere ulaşmıştır. Örneğin birçok kentte açılan AVM’ler ve oluşturulan yeni ticaret merkezleri, ister istemez kent merkezlerindeki birçok semti ve geleneksel ticaret alanlarını olumsuz etkilemektedir. Yerel ve ulusal medyada gündeme gelen bu konular özellikle kent merkezleri ve geleneksel ticaret alanlarındaki esnafı ve yerel yönetimleri yeni arayışlara itmektedir.

Gün geçtikçe artan ve gittikçe karmaşıklaşan çağdaş kent sorunlarını belediyelerin, esnafın, esnaf derneklerinin ya da kâr gözetmeyen diğer kuruluşların tek başlarına çözmeleri mümkün değildir. Yeni mekanizmalara ve yeni ortaklıklara ihtiyaç vardır. Bu anlamda HİB’ler esnaf derneklerinin, kâr gözetmeyen kuruluşların ve yerel yönetimlerin kaynaklarını ve çalışmalarını bir araya getiren yeni bir mekanizma olarak düşünölebilir. Ayrıca, yukarıda değinilen Atlanta örneğinde olduğu gibi, HİB’ler sadece ekonomik gerileme durumdaki merkezi alışveriş bölgelerinde uygulanmamaktadır. HİB’ler ekonomik olarak gelişen bölgelerde de yeni sorunlara çözüm bulma çabalarının bir aracı da olabilmektedirler. Türkiye’de de kentsel sorunlar sadece

kentlerin gerileyen bölgeleri ile sınırlı değildir. Özellikle yeni yerleşim bölgelerinde ulaşımdan sanatsal etkinliklere kadar birçok sorun ortaya çıkmaktadır. HİB'ler bu bölgelerin yeni hizmet taleplerini karşılamada yerel yönetimlerin, esnaf teşkilatlarının ve kâr amacı gütmeyen kuruluşların işbirliği yapmalarının bir aracı olabilir.

Diğer taraftan HİB'leri sadece ekonomik sorunlarla ilişkilendirmek doğru olmayacaktır. HİB'leri yerel yönetimleri güçlendirmenin, kent yönetimlerine katılımın ve demokratikleşmenin bir aracı olarak da düşünmek gerekir. Bu anlamda HİB'ler pratik olarak ta demokratikleşme sürecine katkıda bulunabilir. Yerel yönetimler demokrasi okulları ve öğrenme platformları olarak bilinirler. Bu okullarda sorunların çözümünde hangi yöntemlerin işe yarayıp hangilerinin yaramadığı sınanarak katılım ve hesap verilebilirlik gibi demokrasinin temel sorunları su yüzüne çıkar, bunlar üzerine mücadele verilir ve çözümler aranır. Yukarıda değinilen HİB'lerin kuruluşlarındaki uzun müzakere ve ikna süreçleri, uzlaşma arayışları ve kurulduktan sonraki uzlaşma gerektiren işleyiş süreçleri, daha uzlaşmacı ve demokratik kültürün oluşmasına katkı yapabilir. HİB'lerin yerel koşullara uyum sağlamaya elverişli esnek yapıları da yeni yöntemlerin sınanıp işe yarayanların seçilmesi sürecine elverişlidir. HİB'ler Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyeliği sürecinde kabul ettiği yönetimi yerelleştirme ve yerel yönetimleri güçlendirme stratejilerinin bir parçası olarak da görülebilir.

HİB'lerin Türkiye'deki yerel yönetimlere potansiyel olarak olumlu katkıları tartışılırken, bunların Türkiye'nin yönetim geleneklerine uygunluğu da dikkate alınmalıdır. Kamu yönetimine ilişkin ilkelere, kamu politikalarının veya kurumsal yapıların bir ülkeden diğerine taşınması (policy transfer) karmaşık süreçler içinde gerçekleşmektedir. Bu süreçlerde özellikle kaynak ülkeler ile transferin yapıldığı ülkeler arasındaki uyumluluk önemlidir. Bu uyumlulukta da özellikle yönetsel gelenekler ve yasal mevzuat ön plandadır.

Yapılanmalarındaki esneklikten dolayı HİB'lerin Türkiye'nin şartlarına uyarlanabilme olanakları yüksektir. Yukarıda ABD örneğinde değinildiği gibi, kimi HİB'ler doğrudan belediyeler tarafından yönetilirken, bazıları özerk kamu kuruluşları ya da kâr gözetmeyen kuruluşlar tarafından yönetilmektedir. Türkiye bu modellerden kendisine en uygununu alabilir, ya da kendi şartlarına göre yeni bir HİB modeli geliştirebilir.

Türkiye'nin Cumhuriyet dönemindeki yönetim yapısı dikkate alındığında HİB'lerin bu yapıya uymadığı izlenimi ortaya çıkabilir. Fakat HİB'lerin dayandığı değerler, ilkeler ve çalışma yöntemleri dikkate alındığında, bunların Türk yönetim geleneğine pek de yabancı olmadığı görülecektir. Türkler geçmişte kent hizmetlerini çeşitli yöntemlerle sunmuşlardır. İbn-i Haldun (2004: 608), Mısır'da kamusal hizmetlerinin sunumunda Türk Emirlerinin vakıf sisteminden nasıl yaygın bir şekilde yararlandıklarından bahseder. Bu anlayış daha sonra sağlık hizmetleri başta olmak üzere Selçuklular'da da devam etmiştir (Kozak, 1985: 19). Bu anlayış ve yöntemler Osmanlı İmparatorluğu döneminde geliştirilmiştir. Osmanlı kent yöneticileri, kent hizmetleri için gerekli olan mali külfetlere gönüllü kuruluşları da ortak ederek, onlar aracılığıyla eğitim, sağlık, içme suyu, yol, sosyal yardım gibi hizmetleri sunmuşlardır. Yine esnaf teşkilatları, kentin yöneticisi olan Kadı'nın denetiminde kent güvenliğinin sağlanmasında ve kent sorunlarının çözümünde önemli rol oynamışlardır (Al, 2008). Bugünkü esnaf teşkilatlarının geleneksel kaynağı olan Ahilik teşkilatı, mesleki dayanışma, sosyal yardımlaşma, kazancı ve emeği paylaşma işlevleri üstlenmiş, halk ile devlet arasında güçlü bağlar oluşturmuştur. Ahilik teşkilatı aracılığıyla çarşı ve pazarın düzeni sağlanmış, mal ve hizmet standartları korunmaya çalışılmıştır (Ergin, 1995; İbn Batuta, 1993). Konumuz açısından en önemli nokta da Ahilik teşkilatının kent yönetimine katılımın ve kenti birlikte yönetmenin bir aracı olmasıdır.

Türkiye'de HİB'lerin kurulabilmesi için yasal düzenlemelere ihtiyaç vardır. Bunun için ilk olarak tartışılması gereken HİB'lerin mevcut Anayasa'ya ve yerel yönetim mevzuatıyla uyumlu olup olmadıklarıdır. Geçmişteki bazı kararlar dikkate alındığında, yeni idari kurumların anayasaya uygunluğu konusunda, Türk yüksek yargısının oldukça tutucu davrandığı söylenebilir. Anayasa Mahkemesi'nin, Anayasa'da düzenlenmediği gerekçesiyle Ombudsmanlık kurumunun Türkiye'ye transferi konusunda verdiği ret kararı buna örnektir. Anayasa Mahkemesi, Anayasanın 123. maddesine atıf yaparak, idarenin merkezi idare ve yerel idarelerden oluştuğunu ve Yasamaya bağlı bir idari kurumun oluşturulmasının idari bütünlüğü bozacağına karar vermiştir (Anayasa Mahkemesi, 2008). Çıkarılacak çerçeve yasanın niteliğine bağlı olmakla birlikte, Mahkeme'nin HİB'ler konusunda benzeri bir karar verme olasılığı azdır. Çünkü HİB'leri Anayasanın öngördüğü (m.123) idare

tanımının dışında tanımlamak oldukça zordur. Mahkeme'nin düzenleyici ve denetleyici kurumlar konusundaki kararı da bu yargıyı güçlendirmektedir. Nitekim geçmişte Anayasa Mahkemesi, bu kurumları "hizmet yerinden yönetim kuruluşları" olarak görmüş ve onları açıkça bağımsız idari otorite olarak tanımlayarak Anayasa aykırı olmadıklarına hükmetmiştir (Anayasa Mahkemesi, 2003).

HİB'lerin Türkiye'de uygulanabilirliği açısından Belediye Kanununun sorun oluşturmadığı da vurgulanmalıdır. Daha önce değinildiği gibi, HİB'lerin temel işlevleri arasında hizmet götördükleri bölgelerin ekonomilerini geliştirmek amacıyla buralara yeni işyerleri, müşteriler ve turistler çekmektir. Bu işlevler Türkiye'de belediyelerin görev alanına girmektedir. Belediye Kanununa göre (m.14/a), belediyeler ekonomi ve ticaretin geliştirilmesi hizmetlerini bizzat yapabilecekleri gibi başka kuruluşlara da yaptırabilirler. Ayrıca söz konusu Kanuna göre belediyeler turizm, sağlık, sanayi ve ticaret yatırımlarının alt yapı çalışmalarını ücretli veya ücretsiz olarak kendileri yapabilecekleri gibi başka kuruluşlara da yaptırabilirler.⁵ Yine Belediye Kanununa göre (m.69) belediye, düzenli kentleşmeyi sağlamak, beldenin konut, sanayi ve ticaret alanı ihtiyacını karşılamak amacıyla ilgili diğer kamu kurum ve kuruluşlarıyla iş birliği yapar ve gerektiğinde onlarla ortak projeler gerçekleştirir. ABD'ndeki kimi büyük ve zengin HİB'lerin, bölgelerindeki altyapının geliştirilmesi ve iyileştirilmesinde belediyeler ve kâr gözetmeyen kuruluşlar ile işbirliği yaptıkları (Morçöl ve Zimmermann, 2008a) dikkate alındığında, bu kurumların Belediye Kanununun ilişkili maddeleri ile uyum içinde olduğu görülecektir. Diğer taraftan, HİB'lerin kuruluşunda uygulanan gönüllülük esaslı Belediye Kanunu'nda da yer almaktadır. Belediye Kanununa göre (m.73) kent- sel dönüşüm ve gelişim proje alanlarında bulunan yapıların boşaltılması, yıkımı ve kamulaştırılmasında anlaşma yolu esastır.

5 Belediye Kanunu (m.15), il sınırları içinde büyükşehir belediyeleri, belediye ve mücavir alan sınırları içinde il belediyeleri ile nüfusu 10.000'i geçen belediyeler, meclis kararıyla; turizm, sağlık, sanayi ve ticaret yatırımlarının ve eğitim kurumlarının su, termal su, kanalizasyon, doğal gaz, yol ve aydınlatma gibi alt yapı çalışmalarını faiz almaksızın on yıla kadar geri ödemeli veya ücretsiz olarak yapabilir veya yaptırabilir, bunun karşılığında yapılan tesislere ortak olabilir; sağlık, eğitim, sosyal hizmet ve turizmi geliştirecek projelere İçişleri Bakanlığının onayı ile ücretsiz veya düşük bir bedelle amacı dışında kullanılmamak kaydıyla arsa tahsis edebilir.

Bu kısa değerlendirmeler göstermektedir ki, mevcut Anayasa ve yasalar çerçevesinde HİB'lerin işlevleri ile belediyelerin işlevleri arasında uyum sağlamak mümkün olacaktır. Özellikle belediyelerin işlevlerini başka kuruluşlara devredebilecekleri ve bu işlevleri yerine getirmede işbirliği yapabilecekleri ilkeleri HİB'lerin Türkiye yerel yönetim mevzuatıyla çelişmediğini ve bunların kurulabilmesi için yasal zeminin mevcut olduğunu göstermektedir.

Şunu da vurgulamak gerekir ki, Anayasaya göre (m.123) kamu tüzel kişiliği ancak kanunla veya kanunun açıkça verdiği yetkiye dayanılarak kurulabilir. HİB'lerin yerinden yönetim esasına dayalı kamu tüzel kişileri olmaları gerektiği düşünüldüğünde, bunların Türkiye'de uygulanabilmeleri için yasal düzenleme gerekeceği açıktır. Zaten, yukarıda da ortaya konulduğu gibi, HİBlerin kurulduğu her ülke ve eyaletlerde bunlar için çerçeve yasalar çıkarılmıştır. Bu yasalar Türkiye'de gelecekteki muhtemel yasal düzenlemeler için örnek alınabilir.

Diğer taraftan Türkiye'de on yıllardır uygulanan Organize Sanayi Bölgeleri (OSB'ler) sisteminin de, HİB'lerin bu yazıda özetlenen özellikleri ile birçok bakımdan benzerlik gösterdiklerini vurgulamak yararlı olacaktır. Organize Sanayi Bölgeleri Kanununa göre (m.3), OSB'ler sanayinin uygun görülen alanlarda yapılanmasını sağlamak, çarpık sanayileşme ve çevre sorunlarını önlemek, kentleşmeyi yönlendirmek, kaynakları rasyonel kullanmak, bilgi ve bilişim teknolojilerinden yararlanmak, sanayi türlerinin belirli bir plan dâhilinde yerleştirilmesi ve geliştirilmesini temin etmek amacıyla oluşturulan, kendine ait gelirleri ve giderleri olan tüzel kişiliği haiz mal ve hizmet üretim bölgeleridir. Bu tanım, birebir olmasa da, HİB'lerin tanımıyla örtüşmektedir.

Ayrıca HİB'lerde olduğu gibi, OSB'lerin oluşumuna katılan kurum ve kuruluşlar da kuruluş ve işletme giderlerine katılmak ve bu amaçla katılım payları ödemekle yükümlüdürler. Yine HİB'lerde olduğu gibi, OSB'ler de belediyelerin görev alanına giren işlevleri yürütmektedirler. Örneğin, Organize Sanayi Bölgeleri Kanuna göre (m.20) belediyenin yetki alanında bulunan su, kanalizasyon, doğalgaz, arıtma tesisi, yol, haberleşme, spor tesisleri gibi alt yapı ve genel hizmet tesislerini kurma ve işletme, kamu ve özel kuruluşlardan satın alarak dağıtım ve satışını yapma, üretim tesisleri kurma ve işletme hakkı bu

bölgelerde sadece OSB'lerin yetki ve sorumluluğundadır. OSB'lerde yer alan kuruluşlar, alt yapı ihtiyaçlarını bunların tesislerinden karşılamak zorundadır. Kısacası, OSB mevzuatı ve uygulamaları HİB'lerin gelecekteki yapılanmalarında yararlanılabilecek zengin kaynaklardır.

Sonuç ve Öneriler

Kuzey Amerika'da ortaya çıkıp Avrupa'ya ve Güney Afrika'ya doğru hızla yayılan HİB'lerin, Türkiye'nin gelecekteki yerel yönetim yapısı içinde yer alması yararlı olabilir. HİB'lerin, potansiyel olarak Türkiye'deki bazı yerel sorunların çözümüne katkı sunabilecek mekanizmalar olduğu söylenebilir. Özellikle ekonomik gerileme içinde olan kent bölgelerinin yeniden gelişmesinde ve gelişmekte olan kent bölgelerinin yeni taleplerine karşılık vermede HİB'ler önemli işlevler görebilirler. HİB'ler yerel yönetimlerin yüklerini azaltabilir ve kamu hizmetlerinde çeşitlilik sağlayabilirler. Ayrıca HİB'ler Türkiye'deki yerel yönetimlerinin çeşitlendirilmesine ve demokratik katılım pratiklerinin gelişmesine katkı yapabilirler. Türkiye'nin en önemli sorunlarından birisi olan kentsel dönüşümün tartışıldığı bugünlerde HİB'ler Türkiye kamu yönetimi için yeni bir açılım olabilir. En önemlisi de, HİB'ler kamu-özel ayrışmasını ve çatışmaları yumuşatmanın, kamu-özel ortaklığının kurumsallaştırılmasının ve demokratik uzlaşma kültürünün geliştirilmesinin bir aracı olabilir.

Bu yazıdaki tartışmalar, HİB'lerin Türkiye'nin yerel yönetim gelenekleri ve mevzuatı ile uyumlu olabileceklerini göstermektedir. HİB'lerin yapılarındaki esneklik, onların farklı ve değişen yerel koşullara uyum göstermelerini sağlamakta ve bu da Türkiye'de uygulanabilirliğini artırmaktadır. Kuşkusuz, HİB'lerin Türkiye'de uygulanabilirliği konusunda daha ayrıntılı çalışmalara ihtiyaç vardır. Bu konuda HİB'lerin Kuzey Amerika, Avrupa ve Güney Afrika'daki uygulamaları üzerine yapılmış olan ve bu çalışmada atıflar yapılan araştırmalar, HİB'lerin başarıları, sorunları ve uygulamada dikkate alınması gereken konuları göstermesi bakımından yararlı kaynaklardır.

Bu araştırmalardan yola çıkarak iki önemli sonuca ulaşılabilir. Birincisi, HİB'lerin esnek yapıları onların farklı ülkelerde uygulanabilirliği açısından bir avantajdır. Türkiye diğer ülkelerin tecrübelerinden yararlanarak ve kendi tarihinde var olan Ahilik gibi geleneksel yapılanmalar ve günümüzde uygulanan yasal çerçeveler (Organize Sana-

yi Bölgeleri mevzuatı) ile bir sentez oluşturarak kendi HİB modelini geliştirebilir. Türkiye için tek bir HİB modeli geliştirilebileceği gibi, birden fazla ve yerel koşullara uygulanabilecek modeller de geliştirilebilir. Nitekim ABD’de HİB konusunda başarılı sayılan Pennsylvania eyaletinin en son HİB çerçeve yasası, bunların yönetimleri için alternatif modeller (kamu kurumları ya da kâr gözetmeyen kuruluşlar tarafından yönetilme modelleri) uygulanmasına olanak vermiş ve sadece kentlerin ticari bölgelerinde değil, sanayi, yerleşim ve kültür-sanat bölgelerinde de farklı biçimlerde HİB’lerin kurulabileceğini öngörmüştür (Morçöl ve Patrick, 2008).

HİB’ler üzerine yapılan araştırmalardan çıkarılabilecek ikinci önemli sonuç ise bunların kurulması ve işletilmelerinin çokça emek, yetenek, kaynak ve zaman gerektirdiği, dolayısıyla bunlardan başarılı sonuçlar beklemede acele edilmemesi gerektiğidir. Bir HİB’in başarısı, her şeyden önce onu kuran ve yönetenlere ve mülk sahiplerinin bu konudaki tutumlarına bağlıdır. Pek çok başarılı HİB örneği olmakla birlikte, daha kuruluş aşamasını tamamlayamayan ya da kurulduktan sonra kapatılan HİB örnekleri de vardır. Bu başarısız örneklerin çoğunun arkasında bölgedeki mülk sahiplerinin HİB oluşumuna sahip çıkmamaları ya da HİB yöneticileri ile yerel yöneticilerin (özellikle belediye başkanlarının) çatışmaları bulunmaktadır. HİB yönetimi katılım ve uyumlu çalışma gerektirdiği için, katılım eğilimi az olan ve yerel gruplar arasında çatışmaların olduğu ortamlarda HİB’ler başarılı olamamaktadır.

Bu katılım ve uyum sağlama konusu Türkiye’deki muhtemel HİB uygulamaları için en önemli sorunlardan birisi olabilir. Nitekim katılıma dayalı Kent Konseyi uygulamaları Türkiye’de çok başarılı olmamıştır. Bunlara ilişkin 2012 İlerleme Raporunda da değinildiği gibi (s.13) vatandaşların yerel yönetimlere katılmalarını teşvik etmek üzere tasarlanan kent konseyleri, sadece sınırlı sayıda şehirde etkin bir biçimde işlemektedir. HİB’lerin aynı akıbeti yaşamaması için kent konseyi uygulamalarından ders alınmalıdır. Türkiye’de yerel yönetime katılım pratiklerinin fazla gelişmediği dikkate alınır, katılıma dayanan HİB anlayışın uygulamalarında sabırlı olmak ve yasal çerçeveleri dikkatli bir şekilde hazırlamak gerekecektir. HİB çerçeve yasası oluşturulurken, bu çalışmada da değinilen HİB’lere yönelik eleştiriler de dikkate alınmalıdır. Ayrıca, önceden görülemeyecek sorunların ortaya çıkabileceği de

hesaba katarak, yasal çerçevede esneklikler bulunmalı ve yerel deneyimlerden öğrenilerek düzeltmeler yapılmasına imkân verilmelidir.

Öngörülebilecek en önemli sorunlardan birisi vergilendirmeye ilişkindir. Batı ülkeleri ile karşılaştırıldığında daha çok dolaylı vergilendirme uygulamalarının yoğun olduğu Türkiye’de, doğrudan vergilendirme, diğer bir ifadeyle katılım payı, almak kolay değildir. Buna gönüllü vergilendirme geleneğinin yokluğu da eklenince sürecin zorluğu daha iyi bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Bu konuda HİB yönetimlerinin vergi idareleri ile yakından işbirliği yapmalarına olanak verecek düzenlemeler gerekecektir. Nitekim Kuzey Amerika ve Avrupa’daki pek çok HİB’in vergileri (katılım payları) ilişkili oldukları belediyeler tarafından toplanmaktadır.

Bir başka potansiyel sorun alanı HİB’lerle belediyelerin görev alanlarının örtüşmesi ve yetki ve sorumluk çatışmalarının ortaya çıkabilmesidir. Bu sorunun genel bir çözümü yoktur. Ancak belediye başkanları ve yöneticileri ile HİB yöneticileri arasında uyumlu çalışma gelenekleri geliştiği ölçüde bu sorun aşılabılır.

Son olarak da ABD’deki deneyimlerde HİB yönetimlerinin kendi bölgelerindeki kimi yurttaşların haklarını ihlal ettikleri hatırlanmalıdır. Bu makalede örneklediği gibi, katılım payı ödemeyen ev sahiplerinin yönetime katılamaması ve bölgedeki evsizlerin zorla bölgeden uzaklaştırılmaları gibi sorunlar ABD uygulamalarında yaşanmıştır. Bu sorunlara sonradan yapılan yasal düzenlemeler bazı çözümler getirmiş olmakla birlikte, bunların asıl çözümü yurttaşların demokratik süreçlere aktif olarak katılmalarında, hak ihlalleri konusunda şikâyetlerini ve taleplerini gerekli kurumlara duyurmalarında ve de bu kurumların bu şikâyet ve talepleri ciddiyetle ele almasındadır. Türkiye’de de bu konularda yasal düzenlemelerde dikkatli olunması gerekmektedir. Yine de çıkacak sorunların asıl çözümleri yurttaşların demokratik katılımına bağlı olacaktır.

Tüm bu sorunlara rağmen, HİB’ler Türkiye’deki yerel yönetim sistemi için dikkate alınması gereken bir modeldir. Son on yıllarda hızla artan sayıları ve dünyada hızla yayılmaları bunların yerel yönetim sorunlarına ciddi katkılarda bulunabildiklerinin bir göstergesidir. HİB’lerin bu yazıda özetlenen yararları ve sorunlarının ayrıntıları dikkatle inceleyerek gelecekte Türkiye’de nasıl uygulanabilecekleri saptanabilir.

Kaynakça

- 4562 sayılı Organize Sanayi Bölgeleri Kanunu (15.04.2000), Resmi Gazete, 24021.
- 5393 sayılı Belediye Kanunu (13.07.2005), Resmi Gazete, 25874.
- AL, H. (2008) Çağdaş Kent Hizmetlerinin Sunumunda Vakıfların Rolü. *Yerelsiyaset Dergisi*, Sayı 25, Ocak.
- Anayasa Mahkemesi, 20.11.2003 günlü, E. 2002/32, K. 2003/100, Resmi Gazete Tarih/Sayı: 11.08.2004/25550.
- Anayasa Mahkemesi, 25.12.2008 günlü, E. 2006/140, K. 2008/185, Resmi Gazete Tarih/Sayı: 04.04.2009/27190.
- Avrupa Birliği Komisyonu (2012), Türkiye 2011 Yılı İlerleme Raporu, Brüksel.
- BECKER, C. J., GROSSMAN, S. A. ve DOS SANTOS, B. (2001) *Business Improvement Districts: Census and National Survey*. Washington D.C.: International Downtown Association, Washington D.C.
- BLACKWELL, M. (2008) Business Improvement Districts in England: The UK Government's Proposals, Enactment, and Guidance. MORÇÖL, G., HOYT, L., MEEK, J. W. ve ZIMMERMANN, U. (Ed.) *Business Improvement Districts: Research, Theories and Controversies*. Philadelphia, Boca Raton: CRC Press. s. 451-472.
- BRIFFAULT, R. (1999) A Government for Our Time? Business Improvement Districts and Urban Governance. *Columbia Law Review*, 99(2). s. 365-477.
- BROOKS, L. (2008) Volunteering to be Taxed: Business Improvement Districts and Extragovernmental Provision of Public Safety. *Journal of Public Economics*, Vol.92. s. 388-406.
- CARALEY, D. (1992) Washington Abandons Cities. *Political Science Quarterly*, 107(1). s.1-30.
- COOK P. J. ve MACDONALD, J. (2011) Public Safety Through Private Action: An Economic Assessment of BIDs. *The Economic Journal*, Vol. 121. s. 445-462.
- ELLEN, I. G., SCHWARTZ, A. E. ve VOICU, I. (2007) *The Impact of Business Improvement Districts on Property Values: Evidence*

from New York City. Washington: Brookings-Wharton Papers on Urban Affairs.

ERGİN, O. N. (1995) *Mecelle-i Umur-u Belediye*. Cilt II. İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yayınları.

FOSTER, K. A. (1997) *The Political Economy of Special Purpose Government*. Washington: Georgetown University Press.

HOUSTON, Lawrence O. Jr. (2003) *Business Improvement Districts*. Washington: The Urban Land Institute in Cooperation with the International Downtown Association.

HOYT, L. (2005) Do Business Improvement District Organizations Make a Difference?: Crime In and Around Commercial Areas in Philadelphia. *Journal of Planning Education and Research*, Vol. 25. s. 185-199.

HOYT, L. (2008) From North America to Africa: The BID Model and the Role of Policy Entrepreneurs. MORÇÖL, G., HOYT, L., MEEK, J. W. ve ZIMMERMANN, U. (Ed.) *Business Improvement Districts: Research, Theories and Controversies*. Philadelphia, Boca Raton: CRC Press. s. 111-138.

<http://cityclerk.lacity.org/bids/index.htm> [Erişim Tarihi: 15.08.2012]

<http://www.centercityphila.org> [Erişim Tarihi: 08.09.2012]

<http://www.centercityphila.org/docs/SOCC-2009.pdf> [Erişim Tarihi: 13.08.2012]

<http://www.london.gov.uk/london-bids-links> [Erişim Tarihi: 10.10.2012]

http://www.nyc.gov/html/sbs/html/neighborhood_development/bid_directory.shtml [Erişim Tarihi: 11.10.2012]

<http://www.timessquarenyc.org> [Erişim Tarihi: 21.09.2012]

<http://www.toronto-bia.com> [Erişim Tarihi: 09.09.2012]

<http://www.oireachtas.ie/documents/bills28/acts/2006/a4206.pdf> [Erişim Tarihi: 19.10.2012]

<http://www.biz-nl.nl/documenten> [Erişim Tarihi: 19.10.2012]

İbn-i Haldun (2004) *Mukaddime*. Cilt II. KENDİR, H. (çev.) İstanbul: Yenişafak Yayınları.

JANISKEE, B. P. (2010) *Local Government in Early America: The Colonial Experience and Lessons from the Founders*. Lanham:

Rowman & Littlefield Publishers.

- JUSTICE J. B. ve SKELCHER, C. (2009) Analysing Democracy in Third-Party Government: Business Improvement Districts in the US and UK. *International Journal of Urban and Regional Research*, Vol.33. s. 738-53.
- KOZAK, İ. E. (1985) *Bir Sosyal Siyaset Müessesesi Olarak Vakıf*. İstanbul: Akabe Yayınları.
- KETTL, D. F. (2002) *The Transformation of Governance: Public Administration for Twenty-First Century America*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press.
- LAZAROMS, R. ve POOS, D. (2004) The Dutch Waterboard Model. *Water Law*, [Online] 15(3-4) s. 137-140. ftp://ftp.fao.org/agl/emailconf/wfe2005/Art11_Lazaroms137-140.pdf [Erişim Tarihi:14.10.2012]
- MACDONALD, J. M., BLUTHENTHAL, R., GOLLINELLI, D., KOFNER, A., STOKES, R. J., SEHGAL, A. TERRY, F. ve BELETSKY, L. (2009) *Neighborhood Effects on Crime and Youth Violence: The Role of Business Improvement Districts in Los Angeles, RAND Technical Report*. California, Santa Monica: RAND Publications.
- MITCHELL, J. (2001) Business Improvement Districts and the Management of Innovation. *American Review of Public Administration*, Vol.31, s. 201-17.
- MITCHELL, J. (2008) *Business Improvement Districts and the Shape of American Cities*. New York, Albany: State University of New York Press.
- MORÇÖL, G. ve WOLF, J. F. (2010) Understanding Business Improvement Districts: A New Governance Framework? *Public Administration Review*, 70(6). s. 255-277.
- MORÇÖL, G. ve PATRICA, P. (2008). Business Improvement Districts in Pennsylvania: Implications for Democratic Metropolitan Governance. . MORÇÖL, G., HOYT, L., MEEK, J. W. ve ZIMMERMANN, U. (Ed.) *Business Improvement Districts: Research, Theories and Controversies*. Philadelphia, Boca Raton: CRC Press.s. 289-318.

- MORÇÖL, G. ve ZIMMERMANN, U. (2008a) Metropolitan Governance and Business Improvement Districts. MORÇÖL, G., HOYT,L., MEEK, J. W. ve ZIMMERMANN, U. (Ed.) *Business Improvement Districts: Research, Theories and Controversies*. Philadelphia, Boca Raton: CRC Press. s.27-50.
- MORÇÖL, G. ve ZIMMERMANN, U. (2008b). Community Improvement Districts in Metropolitan Atlanta. MORÇÖL, G., HOYT,L., MEEK, J. W. ve ZIMMERMANN, U. (Ed.) *Business Improvement Districts: Research, Theories and Controversies*. Philadelphia, Boca Raton: CRC Press. s. 349-372.
- MUMFORD, L. (1989) *The City in History: Its Origins, Its Transformations and Its Prospects*. New York: A Harvest Book.
- RATCLIFFE, J. ve BRENDA, R. (2008) The Adoption of the BID Model in Ireland: Context and Consideration. MORÇÖL, G., HOYT,L., MEEK, J. W. ve ZIMMERMANN, U. (Ed.) *Business Improvement Districts: Research, Theories and Controversies*. Philadelphia, Boca Raton: CRC Press. s. 473-498.
- SALAMON, L. M. (2002). The New Governance and the Tools of Public Action.
- SALAMON, L. M. (ed.) *In The Tools of Government: A Guide to New Governance*. UK., Oxford: Oxford University Press, s. 1-47.
- STOKES, R. J. (2008) Business Improvement Districts and Small Business Advocacy: The Case of San Diego. MORÇÖL, G., HOYT,L., MEEK, J. W. ve ZIMMERMANN, U. (Ed.) *Business Improvement Districts: Research, Theories and Controversies*. Florida, Boca Raton: CRC Press. s.249-268.
- VOLLMER, A. (2011) *Business Improvement Districts: Erfolgreicher Politikimport Aus Den USA?* Almanya, Bern: Peter Lang.
- WARNER, M., QUAZI, J., MORE, BROOKS, CATT, E. BELLEN, S. ve ODEKON, K., (2002) *Business Improvement Districts: Issues in Alternative Local Public Service*. [Online] <http://government.cce.cornell.edu/doc/reports/econdev/bids.asp> [Erişim Tarihi: 11.09.2012].